

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 22ας Ιανουαρίου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 21 – Ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία – Οδηγία 2000/78/ΕΚ – Άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α' – Άμεση διάκριση λόγω θρησκείας – Εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία αναγνωρίζει τη Μεγάλη Παρασκευή ως ημέρα αργίας για ορισμένους εργαζομένους – Δικαιολόγηση – Άρθρο 2, παράγραφος 5 – Άρθρο 7, παράγραφος 1 – Υποχρεώσεις των ιδιωτών εργοδοτών και των εθνικών δικαστηρίων στην περίπτωση που το εθνικό δίκαιο δεν συνάδει με την οδηγία 2000/78»

Στην υπόθεση C-193/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) με απόφαση της 24ης Μαρτίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 13 Απριλίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Cresco Investigation GmbH

κατά

Markus Achatzi,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, Πρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, Αντιπρόεδρο, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, A. Prechal, C. Toader και Κ. Λυκούργο (εισηγητή), προέδρους τμήματος, A. Rosas, M. Pešič, M. Safjan, D. Šváby, C. Vajda και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Bobek

γραμματέας: R. Šeres, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 10ης Απριλίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η Cresco Investigation GmbH, εκπροσωπούμενη από την M. Zehetbauer, Rechtsanwältin,
- ο M. Achatzi, εκπροσωπούμενος από τον A. Obereder, Rechtsanwalt,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. Hesse,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τους P. Gentili και F. De Luca, avvocati dello Stato,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna και από τις M. Szwarc και A. Siwek,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους B.-R. Killmann και D. Martin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 25ης Ιουλίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), καθώς και του άρθρου 1, του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', του άρθρου 2, παράγραφος 5, και του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ 2000, L 303, σ. 16).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Cresco Investigation GmbH (στο εξής: Cresco) και του Markus Achatzi σχετικά με το δικαίωμα του δεύτερου να λάβει πρόσθετη, επιπλέον της κανονικής, αμοιβή για την εργασία που παρέσχε κατά τη Μεγάλη Παρασκευή.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η αιτιολογική σκέψη 24 της οδηγίας 2000/78 έχει ως εξής:

«Η Ευρωπαϊκή Ένωση με τη δήλωσή της αριθ. 11 σχετικά με το καθεστώς των εκκλησιών και των μη ομολογιακών ενώσεων, η οποία επισυνάπτεται στην τελική πράξη της Συνθήκης του Άμστερνταμ, αναγνώρισε ρητώς ότι σέβεται και δεν θίγει το καθεστώς που απολαμβάνουν στα κράτη μέλη εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας και ότι σέβεται ωσαύτως το καθεστώς των φιλοσοφικών και μη ομολογιακών ενώσεων. Με αυτή την προοπτική, τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν ή να θεσπίζουν ειδικές διατάξεις σχετικά με τις ουσιώδεις, θεμιτές και δικαιολογημένες επαγγελματικές απαιτήσεις που ενδέχεται να απαιτούνται για την άσκηση σχετικής επαγγελματικής δραστηριότητας.»

- 4 Το άρθρο 1 της ως άνω οδηγίας έχει ως εξής:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη.»

- 5 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο,

[...]

5. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει ο εθνικός νόμος και τα οποία σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαία για την ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

6 Το άρθρο 7 της ίδιας οδηγίας, που επιγράφεται «Θετική δράση και ειδικά μέτρα», ορίζει, στην παράγραφο 1, τα εξής:

«Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η πλήρης ισότητα στην επαγγελματική ζωή, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν ειδικά μέτρα με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.»

7 Το άρθρο 16 της οδηγίας 2000/78 προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να:

α) καταργηθεί κάθε νομοθετική, κανονιστική ή διοικητική διάταξη αντιβαίνουσα στην αρχή της ίσης μεταχείρισης,

β) κηρύσσονται ή μπορούν να κηρυχθούν άκυρες ή να τροποποιούνται οποιοσδήποτε διατάξεις αντίθετες προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης οι οποίες περιέχονται στις ατομικές ή συλλογικές συμβάσεις ή συμφωνίες, τους εσωτερικούς κανονισμούς των επιχειρήσεων, τα καταστατικά κερδοσκοπικών ή μη κερδοσκοπικών οργανώσεων και τα καταστατικά ανεξάρτητων επαγγελματικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και των εργοδοτών.»

Το αυστριακό δίκαιο

8 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του Arbeitsruhegesetz (νόμου για την εβδομαδιαία ανάπαυση και τις αργίες, BGBl. 144/1983), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: ARG), ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη αντίθετων διατάξεών του, ο παρών ομοσπονδιακός νόμος ισχύει για όλους τους εργαζομένους».

9 Το άρθρο 7 του νόμου αυτού ορίζει τα εξής:

«(1) Κατά τις ημέρες αργίας, ο εργαζόμενος έχει δικαίωμα συνεχούς αναπαύσεως τουλάχιστον 24 ωρών η οποία αρχίζει το νωρίτερο από την 00:00 ώρα και το αργότερο από την 06:00 ώρα της ημέρας αργίας.

(2) Ημέρες αργίας, κατά την έννοια του παρόντος ομοσπονδιακού νόμου, είναι:

η 1η Ιανουαρίου (Πρωτοχρονιά), η 6η Ιανουαρίου (εορτή των Θεοφανείων), η Δευτέρα του Πάσχα, η 1η Μαΐου (εθνική εορτή), η εορτή της Αναλήψεως, η Δευτέρα της Πεντηκοστής, η εορτή της Αγίας Δωρεάς, η 15η Αυγούστου (εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου), η 26η Οκτωβρίου (εθνική εορτή), η 1η Νοεμβρίου (εορτή των Αγίων Πάντων), η 8η Δεκεμβρίου (εορτή της Αμόμου Συλλήψεως), η 25η Δεκεμβρίου (εορτή της Γεννήσεως του Χριστού) και η 26η Δεκεμβρίου (εορτή του Αγίου Στεφάνου).

(3) Για τα μέλη της Ευαγγελικής Λουθηρανικής Εκκλησίας και της Μεταρρυθμισμένης Ευαγγελικής Εκκλησίας, της Παλαιοκαθολικής Εκκλησίας και της Ευαγγελικής Εκκλησίας των Μεθοδιστών ημέρα αργίας είναι και η Μεγάλη Παρασκευή.

[...]»

10 Κατά το άρθρο 9 του ίδιου νόμου:

«(1) Οι εργαζόμενοι διατηρούν το δικαίωμα να λάβουν αμοιβή για την εργασία που δεν παρασχέθηκε λόγω αργίας [...].

(2) Οι εργαζόμενοι δικαιούνται να λάβουν την αμοιβή που θα ελάμβαναν αν δεν είχαν απαλλαγεί από την υποχρέωση παροχής εργασίας για τους λόγους της παραγράφου 1.

[...]

(5) Οι εργαζόμενοι οι οποίοι απασχολούνται κατά τις ημέρες αργίας δικαιούνται να λάβουν, εκτός από την αμοιβή κατά την παράγραφο 1, και την αμοιβή που αντιστοιχεί στην παρασχεθείσα εργασία, εκτός αν έχει συμφωνηθεί αναπληρωματική ανάπαυση κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 6.»

11 Η οδηγία 2000/78 μεταφέρθηκε στο αυστριακό δίκαιο ιδίως με τον Gleichbehandlungsgesetz (νόμο για την ίση μεταχείριση, BGBl. I, 66/2004). Ο νόμος αυτός απαγορεύει τις διακρίσεις, μεταξύ άλλων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, στο πλαίσιο της σχέσεως εργασίας όσον αφορά τον καθορισμό της αμοιβής και των λοιπών όρων εργασίας.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

12 Δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 3, του ARG, η Μεγάλη Παρασκευή αποτελεί αμειβόμενη ημέρα αργίας, με περίοδο αναπαύσεως 24 ωρών, για τα μέλη της Ευαγγελικής Λουθηρανικής Εκκλησίας και της Μεταρρυθμισμένης Ευαγγελικής Εκκλησίας, της Παλαιοκαθολικής Εκκλησίας και της Ευαγγελικής Εκκλησίας των Μεθοδιστών (στο εξής: Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG). Εάν τα μέλη των Εκκλησιών αυτών απασχοληθούν κατά την ημέρα αυτή, έχουν δικαίωμα σε πρόσθετη αμοιβή (στο εξής: αποζημίωση αργίας).

13 Ο Μ. Achatzi εργάζεται ως μισθωτός στην Cresco, η οποία είναι επιχείρηση ιδιωτικών ερευνών, και δεν είναι μέλος καμίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG. Υποστηρίζει ότι στερήθηκε, λόγω διακρίσεως εις βάρος του, την αποζημίωση αργίας για την εργασία που παρέσχε κατά τη Μεγάλη Παρασκευή, 3 Απριλίου 2015, και ζητεί, ως εκ τούτου, από τον εργοδότη του να του καταβάλει εντόκως το ποσό των 109,09 ευρώ.

14 Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο μεταρρύθμισε την πρωτόδικη απόφαση με την οποία απορρίφθηκε η αγωγή του Μ. Achatzi.

- 15 Επιληφθέν της αιτήσεως αναιρέσεως που άσκησε η Cresco κατά της αποφάσεως του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου, το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) επισημαίνει καταρχάς ότι οι δεκατρείς αργίες που απαριθμούνται στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του ARG έχουν όλες, με την εξαίρεση των αργιών της 1ης Μαΐου και της 26ης Οκτωβρίου που δεν έχουν θρησκευτικό χαρακτήρα, σχέση με τον χριστιανισμό, ενώ δύο από αυτές συνδέονται αποκλειστικά με τον καθολικισμό. Εξάλλου, οι ημέρες αυτές είναι αμειβόμενες αργίες για όλους τους εργαζομένους ανεξαρτήτως θρησκεύματος.
- 16 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, εν συνεχεία, ότι το ειδικό καθεστώς του άρθρου 7, παράγραφος 3, του ARG έχει σκοπό να παράσχει στα μέλη των Εκκλησιών που κατονομάζει η διάταξη αυτή τη δυνατότητα να ασκήσουν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα κατά μία ιδιαίτερα σημαντική για αυτούς ημέρα.
- 17 Κατά το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο 7, παράγραφος 3, του ARG εξαρτά την αναγνώριση μίας επιπλέον ημέρας αργίας από το θρήσκευμα των εργαζομένων και, επομένως, εκείνοι που δεν ανήκουν σε μία από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG δικαιούνται μία αργία λιγότερη σε σύγκριση με εκείνους που ανήκουν σε μία από τις Εκκλησίες αυτές, όπερ συνιστά κατ' αρχήν λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση λόγω θρησκείας.
- 18 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εντούτοις αν οι καταστάσεις των δύο κατηγοριών εργαζομένων είναι συγκρίσιμες.
- 19 Ως προς το ζήτημα αυτό, επισημαίνει ότι το άρθρο 7, παράγραφος 3, του ARG έχει ως σκοπό να παράσχει στους εργαζομένους που είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG τη δυνατότητα να ασκούν τα θρησκευτικά καθήκοντά τους κατά τη Μεγάλη Παρασκευή, χωρίς να απαιτείται προς τούτο συμφωνία με τον εργοδότη για τη λήψη άδειας. Οι εργαζόμενοι που είναι μέλη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, στην οποία ανήκει η πλειονότητα του αυστριακού πληθυσμού, έχουν όμως τη δυνατότητα αυτή, κατά το μέτρο που οι αργίες που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 2, του ARG και συνδέονται με το δικό τους θρήσκευμα ισχύουν για όλους τους εργαζομένους.
- 20 Εντούτοις, και μολονότι ο αναιρεσίβλητος της κύριας δίκης δεν υποστηρίζει ότι δεν λήφθηκαν υπόψη οι θρησκευτικές ανάγκες του κατά τη Μεγάλη Παρασκευή, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, για να διαπιστωθεί αν η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία συμβιβάζεται με την οδηγία 2000/78, πρέπει να συνεκτιμηθεί το γεγονός ότι η νομοθεσία αυτή δεν λαμβάνει υπόψη τις θρησκευτικές ανάγκες ορισμένων εργαζομένων. Βεβαίως, ορισμένες συλλογικές συμβάσεις περιέχουν όρους παρόμοιους με τη διάταξη του άρθρου 7 του ARG, ιδίως όσον αφορά την ημέρα του Εξιλασμού την οποία εορτάζει η εβραϊκή θρησκεία ή την ημέρα εορτασμού της Μεταρρυθμίσεως από τις προτεσταντικές εκκλησίες, αλλά, αν δεν υπάρχει τέτοια ρύθμιση, οι εργαζόμενοι εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από την καλή θέληση του εργοδότη.
- 21 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει εξάλλου ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη διαφορετική μεταχείριση καταλαμβάνεται από το δίκαιο της Ένωσης, σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ ιδιωτών όπως αυτή της κύριας δίκης, μόνον εφόσον το δίκαιο αυτό έχει άμεση εφαρμογή. Ειδικότερα, τονίζει ότι η οδηγία 2000/78 μεταφέρθηκε στο εσωτερικό δίκαιο με τον νόμο για την ίση μεταχείριση, ο οποίος όμως δεν υπερισχύει του ARG, και ότι το σαφές γράμμα του άρθρου 7, παράγραφος 3, του ARG αποκλείει τη σύμφωνη ερμηνεία με το δίκαιο της Ένωσης κατά την οποία το καθεστώς της Μεγάλης Παρασκευής θα μπορούσε να επεκταθεί στους εργαζομένους που δεν είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG.
- 22 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78, η οδηγία αυτή δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει ο εθνικός νόμος και τα οποία σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαία, μεταξύ άλλων, για την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων και τονίζει ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η θρησκευτική ελευθερία και η ελευθερία της λατρείας συγκαταλέγονται μεταξύ των θεμελίων της δημοκρατικής κοινωνίας.

- 23 Ως εκ τούτου, το εν λόγω δικαστήριο διερωτάται αν το καθεστώς που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 3, του ARG πρέπει να θεωρηθεί ως μέτρο αναγκαίο για την προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας και της ελευθερίας της λατρείας των εργαζομένων που είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG.
- 24 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται περαιτέρω αν η επίμαχη διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 ως ειδικό θετικό μέτρο για την εξάλειψη υφιστάμενων μειονεκτημάτων.
- 25 Βεβαίως, το εν λόγω δικαστήριο υπογραμμίζει ότι στην αυστριακή αγορά εργασίας δεν υφίστανται κατ' αρχήν διαρθρωτικά μειονεκτήματα εις βάρος των εργαζομένων που είναι μέλη μίας από τις εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG. Εντούτοις, η υποχρέωση των εργαζομένων αυτών να παρέχουν εργασία σε μία από τις πιο σημαντικές ημέρες για το θρήσκευμά τους, ενώ αυτό δεν συμβαίνει για τα μέλη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας της οποίας οι μεγάλες εορτές είναι ημέρες αργίας για όλους τους εργαζομένους, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αποτελεί τέτοιο μειονέκτημα στην αντιστάθμιση του οποίου αποσκοπεί το άρθρο 7, παράγραφος 3, του ARG.
- 26 Τέλος, για την περίπτωση του το Δικαστήριο κρίνει ότι το νομικό καθεστώς της Μεγάλης Παρασκευής το οποίο προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 3, του ARG αντιβαίνει στην οδηγία 2000/78, τίθεται, κατά το αιτούν δικαστήριο, το ζήτημα αν η αντίθεση αυτή μπορεί να αντισταθμιστεί από την υποχρέωση του εργοδότη, ο οποίος έχει τη μορφή εταιρίας του ιδιωτικού δικαίου, να αναγνωρίσει την αργία αυτή για όλους τους εργαζομένους του, μολονότι ο Αυστριακός νομοθέτης θέλησε να λάβει υπόψη τις δικαιολογημένες από θρησκευτικούς λόγους απαιτήσεις μίας μόνο σαφώς καθορισμένης ομάδας εργαζομένων, προκειμένου να διαφυλαχθούν τα συμφέροντα των εργοδοτών οι οποίοι ήταν αντίθετοι στην υπερβολική επέκταση του γενικού καθεστώτος των αργιών.
- 27 Εξάλλου, αν διαπιστωθεί ότι το νομικό καθεστώς της Μεγάλης Παρασκευής δεν αποτελεί θετική δράση ή ειδικό μέτρο, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η διαπίστωση αυτή συνεπάγεται τη συνολική μη εφαρμογή του άρθρου 7, παράγραφος 3, του ARG, ώστε κανένας εργαζόμενος να μην έχει δικαίωμα στην αργία της Μεγάλης Παρασκευής ή σε αποζημίωση αργίας για την ημέρα αυτή.
- 28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχει το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως το άρθρο 21 του [Χάρτη], σε συνδυασμό με το άρθρο 1 και το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας [2000/78], την έννοια ότι, σε μια διαφορά μεταξύ εργαζομένου και εργοδότη στο πλαίσιο σχέσεως εργασίας ιδιωτικού δικαίου, αντιβαίνει σε αυτό εθνική νομοθετική ρύθμιση, με την οποία καθιερώνεται η Μεγάλη Παρασκευή ως αργία, με συνεχή περίοδο αναπαύσεως τουλάχιστον 24 ωρών, μόνο για τα μέλη της Ευαγγελικής Λουθηρανικής Εκκλησίας και της Ευαγγελικής Μεταρρυθμισμένης Εκκλησίας, της Παλαιοκαθολικής Εκκλησίας και της Ευαγγελικής Εκκλησίας των Μεθοδιστών και ορίζεται ότι, σε περίπτωση που οι εργαζόμενοι απασχοληθούν παρά την αργία, δικαιούνται να λάβουν, πέραν της αμοιβής για την αργία, πρόσθετη αμοιβή για την παρασχεθείσα εργασία, πράγμα που δεν δικαιούνται όμως οι άλλοι εργαζόμενοι που δεν ανήκουν στις Εκκλησίες αυτές;
- 2) Έχει το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως το άρθρο 21 του [Χάρτη], σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας [2000/78], την έννοια ότι η προπαρατεθείσα στο πρώτο ερώτημα εθνική νομοθετική ρύθμιση, η οποία –σε σύγκριση προς το σύνολο του πληθυσμού και λαμβανομένου υπόψη ότι η πλειονότητα ανήκει στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία– παρέχει δικαιώματα και αξιώσεις μόνο σε μια σχετικώς μικρή ομάδα μελών ορισμένων (άλλων) Εκκλησιών, δεν επηρεάζεται από την οδηγία αυτή, επειδή πρόκειται για μέτρο το οποίο είναι αναγκαίο, σε μια δημοκρατική κοινωνία, για την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, ιδίως δε του δικαιώματος στην ελεύθερη άσκηση των θρησκευτικών καθηκόντων;

3) Έχει το δικαίωμα της Ένωσης, ιδίως το άρθρο 21 του [Χάρτη] των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας [2000/78], την έννοια ότι η προπαρατεθείσα στο πρώτο ερώτημα εθνική νομοθετική ρύθμιση αποτελεί θετική δράση και ειδικό μέτρο προς όφελος των μελών των προπαρατεθεισών στο πρώτο ερώτημα Εκκλησιών που έχει σκοπό να τους διασφαλίσει πλήρη ισότητα στον επαγγελματικό βίο, προκειμένου να αποτρέψει ή να αντισταθμίσει τη δυσμενή μεταχείριση των μελών αυτών λόγω θρησκείας, εφόσον τους παρέχεται το ίδιο δικαίωμα ασκήσεως των θρησκευτικών τους καθηκόντων, σε εργάσιμες ώρες και σε ημέρα που αποτελεί σημαντική εορτή για τη θρησκεία αυτή, με το δικαίωμα που παρέχεται κατά τα λοιπά στην πλειονότητα των εργαζομένων βάσει άλλης εθνικής νομοθετικής ρυθμίσεως, η οποία καθιερώνει ως ημέρες γενικής αργίας τις εορτάσιμες ημέρες της θρησκείας στην οποία ανήκει η πλειοψηφία των εργαζομένων;

Σε περίπτωση που θεωρηθεί ότι συντρέχει διάκριση κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας [2000/78]:

4) Έχει το δικαίωμα της Ένωσης, ιδίως το άρθρο 21 του [Χάρτη], σε συνδυασμό με το άρθρο 1, το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας [2000/78], την έννοια ότι ο εργοδότης στο πλαίσιο σχέσεως εργασίας ιδιωτικού δικαίου οφείλει, ενόσω ο νομοθέτης δεν έχει δημιουργήσει νομοθετικό καθεστώς απαλλαγμένο από διακρίσεις, να παρέχει σε όλους τους εργαζομένους, ανεξαρτήτως θρησκευματος, τα δικαιώματα και τις αξιώσεις σε συνάρτηση με τη Μεγάλη Παρασκευή που αναφέρονται στο πρώτο ερώτημα ή πρέπει η παρατιθέμενη στο πρώτο ερώτημα εθνική νομοθετική ρύθμιση να θεωρηθεί συνολικώς ανεφάρμοστη και, ως εκ τούτου, τα δικαιώματα και οι αξιώσεις σε συνάρτηση με τη Μεγάλη Παρασκευή που αναφέρονται στο πρώτο ερώτημα να μην παρέχονται σε κανέναν εργαζόμενο;»

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

- 29 Η Πολωνική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η αναγνώριση, εκ μέρους κράτους μέλους, αργίας με σκοπό την παροχή της δυνατότητας εορτασμού θρησκευτικής εορτής δεν εμπίπτει στο δικαίωμα της Ένωσης και, επομένως, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που του υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο.
- 30 Ως προς το ζήτημα αυτό, επισημαίνεται ότι το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ προβλέπει ότι η Ένωση σέβεται και δεν θίγει το καθεστώς που έχουν σύμφωνα με το εθνικό δικαίωμα οι εκκλησίες και οι θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες στα κράτη μέλη.
- 31 Η διάταξη αυτή όμως δεν έχει ως αποτέλεσμα να εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78 η διαφορετική μεταχείριση την οποία ενέχει εθνική νομοθετική ρύθμιση που προβλέπει την αναγνώριση αργίας υπέρ ορισμένων εργαζομένων με σκοπό την παροχή δυνατότητας εορτασμού θρησκευτικής εορτής και να αποκλείεται ο αποτελεσματικός δικαστικός έλεγχος της διαφορετικής μεταχειρίσεως αυτής.
- 32 Πράγματι, αφενός, το γράμμα του άρθρου 17 ΣΛΕΕ αντιστοιχεί, κατ' ουσίαν, σε εκείνο της δηλώσεως υπ' αριθ. 11, για το καθεστώς των Εκκλησιών και των μη ομολογιακών ενώσεων, η οποία προσαρτάται στην τελική πράξη της Συνθήκης του Άμστερνταμ. Το γεγονός όμως ότι γίνεται ρητή μνεία της εν λόγω δηλώσεως στην αιτιολογική σκέψη 24 της οδηγίας 2000/78 καταδεικνύει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης έλαβε κατ' ανάγκην υπόψη την εν λόγω δήλωση κατά τη θέσπιση της οδηγίας αυτής (πρβλ. αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 57, και της 11ης Σεπτεμβρίου 2018, IR, C-68/17, EU:C:2018:696, σκέψη 48).
- 33 Αφετέρου, το άρθρο 17 ΣΛΕΕ εκφράζει, βεβαίως, την ουδετερότητα της Ένωσης όσον αφορά την οργάνωση, από τα κράτη μέλη, των σχέσεών τους με τις εκκλησίες και τις θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες (αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 58, και

της 11ης Σεπτεμβρίου 2018, IR, C-68/17, EU:C:2018:696, σκέψη 48). Εντούτοις, οι επίμαχες στην κύρια δίκη εθνικές διατάξεις δεν αποσκοπούν στην οργάνωση των σχέσεων κράτους μέλους με τις εκκλησίες, αλλά έχουν ως αποκλειστικό σκοπό την αναγνώριση στους εργαζομένους που είναι μέλη συγκεκριμένων εκκλησιών μίας επιπλέον αργίας η οποία συμπίπτει με σημαντική για τις εκκλησίες αυτές θρησκευτική εορτή.

34 Επομένως, πρέπει να απορριφθεί η ένσταση αναρμοδιότητας που προέβαλε η Πολωνική Κυβέρνηση.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί των τριών πρώτων ερωτημάτων

35 Με τα τρία πρώτα ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 1 και το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 2000/78 έχουν την έννοια ότι εισάγει άμεση διάκριση λόγω θρησκείας εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία προβλέπει, αφενός, ότι η Μεγάλη Παρασκευή είναι αργία μόνο για τους εργαζομένους που είναι μέλη ορισμένων χριστιανικών εκκλησιών και, αφετέρου, ότι μόνο οι εργαζόμενοι αυτοί δικαιούνται αποζημίωση αργίας, εφόσον απασχοληθούν κατά την ημέρα αυτή. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, το αιτούν δικαστήριο ζητεί επίσης να διευκρινιστεί αν τα μέτρα που προβλέπει η ως άνω εθνική νομοθετική ρύθμιση μπορούν να θεωρηθούν αναγκαία μέτρα για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της εν λόγω οδηγίας, ή ειδικά μέτρα με σκοπό την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων λόγω θρησκείας, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.

36 Πρώτον, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 2000/78, σκοπός της είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχολήσεως και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισεως στα κράτη μέλη.

37 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, ως «αρχή της ίσης μεταχείρισης» νοείται η απουσία άμεσης ή έμμεσης διακρίσεως για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 της οδηγίας. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της ως άνω οδηγίας ορίζει ότι, για την εφαρμογή του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας, συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η θρησκεία, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο.

38 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει, κατά πρώτον, να εξεταστεί αν η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθετική ρύθμιση εισάγει διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των εργαζομένων λόγω της θρησκείας τους.

39 Ως προς το ζήτημα αυτό, επισημαίνεται ότι το άρθρο 7, παράγραφος 3, του ARG αναγνωρίζει το δικαίωμα της αργίας της Μεγάλης Παρασκευής μόνο υπέρ των εργαζομένων που είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG. Κατά συνέπεια, η αποζημίωση αργίας την οποία δικαιούται, δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 5, του ARG, ο εργαζόμενος που καλείται να ασκήσει την επαγγελματική δραστηριότητά του σε ημέρα αργίας οφείλεται στους εργαζομένους που ασκούν την επαγγελματική δραστηριότητά τους τη Μεγάλη Παρασκευή μόνον εφόσον αυτοί είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες αυτές.

40 Ως εκ τούτου, η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθετική ρύθμιση εισάγει διαφορετική μεταχείριση η οποία στηρίζεται άμεσα στη θρησκεία των εργαζομένων. Ειδικότερα, το κριτήριο διαφοροποιήσεως που χρησιμοποιεί η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση προκύπτει ευθέως από το συγκεκριμένο θρήσκευμα που πρεσβεύουν οι εργαζόμενοι.

- 41 Κατά δεύτερον, πρέπει να εξεταστεί αν η διαφορετική αυτή μεταχείριση αφορά κατηγορίες εργαζομένων οι οποίες είναι συγκρίσιμες.
- 42 Ως προς το ζήτημα αυτό, η απαίτηση περί συγκρισιμότητας των καταστάσεων προκειμένου να διαπιστωθεί η παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα του συνόλου των στοιχείων που τις χαρακτηρίζουν, ιδίως δε υπό το πρίσμα του αντικειμένου και του σκοπού της εθνικής νομοθετικής ρυθμίσεως που εισάγει την επίμαχη διάκριση [πρβλ. αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, σκέψη 89, και της 26ης Ιουνίου 2018, MB (Αλλαγή φύλου και σύνταξη γήρατος), C-451/16, EU:C:2018:492, σκέψη 42].
- 43 Πρέπει επίσης να διευκρινιστεί ότι, αφενός, δεν είναι αναγκαίο οι περιπτώσεις να είναι πανομοιότυπες, αλλά απλώς να είναι συγκρίσιμες και, αφετέρου, η εξέταση της συγκρισιμότητας των περιπτώσεων δεν πρέπει να είναι γενική και αφηρημένη αλλά ειδική και συγκεκριμένη, λαμβανομένης υπόψη της εκάστοτε παροχής (απόφαση της 19ης Ιουλίου 2017, Abercrombie & Fitch Italia, C-143/16, EU:C:2017:566, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 44 Εν προκειμένω, το άρθρο 7, παράγραφος 3, του ARG χορηγεί, όσον αφορά τη Μεγάλη Παρασκευή, συνεχή περίοδο αναπαύσεως διάρκειας 24 ωρών μόνο στους εργαζομένους που είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG. Η διάταξη αυτή εισάγει, επομένως, διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των εργαζομένων αυτών και όλων των λοιπών εργαζομένων όσον αφορά την αναγνώριση μίας ημέρας αργίας.
- 45 Ως προς το ζήτημα αυτό, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι ως δικαιολογητικός λόγος της περιόδου αναπαύσεως 24 ωρών που χορηγείται τη Μεγάλη Παρασκευή στους εργαζομένους που είναι μέλη μίας από τις θρησκευτικές αυτές κοινότητες προβάλλεται, από τις αρμόδιες εθνικές αρχές, η σημασία της ημέρας αυτής για τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG.
- 46 Εντούτοις, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, η αναγνώριση της Μεγάλης Παρασκευής ως αργίας υπέρ εργαζομένου που είναι μέλος μίας από τις Εκκλησίες τις οποίες κατονομάζει ο ARG δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση της εκπληρώσεως, εκ μέρους του εργαζομένου αυτού, συγκεκριμένων θρησκευτικών καθηκόντων κατά την ημέρα αυτή, αλλά μόνο από την τυπική προϋπόθεση της ιδιότητας του εργαζομένου ως μέλους μίας από τις ως άνω Εκκλησίες. Ο εργαζόμενος αυτός παραμένει ελεύθερος να διαθέσει κατά βούληση, παραδείγματος χάριν για ανάπαυση ή για ψυχαγωγία, τον χρόνο του κατά την αργία αυτή.
- 47 Η κατάσταση του εργαζομένου αυτού δεν διαφοροποιείται ως προς το σημείο αυτό από την κατάσταση των λοιπών εργαζομένων που θα επιθυμούσαν να έχουν στη διάθεσή τους περίοδο αναπαύσεως ή ψυχαγωγίας τη Μεγάλη Παρασκευή αλλά εντούτοις δεν τυγχάνουν της αντίστοιχης αργίας.
- 48 Εξάλλου, από τον συνδυασμό του άρθρου 7, παράγραφος 3, και του άρθρου 9, παράγραφος 5, του ARG προκύπτει ότι μόνο οι εργαζόμενοι που είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG μπορούν να λάβουν αποζημίωση αργίας εάν απασχοληθούν κατά τη Μεγάλη Παρασκευή.
- 49 Λαμβανομένων υπόψη της χρηματικής φύσεως της παροχής την οποία αφορά η διαφορετική αυτή μεταχείριση και του αναπόσπαστου δεσμού της με την αναγνώριση της αργίας της Μεγάλης Παρασκευής, πρέπει επίσης να γίνει δεκτό ότι, όσον αφορά τη χορήγηση της χρηματικής αυτής παροχής, η κατάσταση των εργαζομένων που είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG είναι συγκρίσιμη με την κατάσταση των λοιπών εργαζομένων, ανεξαρτήτως του αν αυτοί πρεσβεύουν ορισμένο θρήσκευμα ή όχι.
- 50 Πράγματι, όπως προκύπτει από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία, η καταβολή της ως άνω αποζημιώσεως σε εργαζόμενο που είναι μέλος μίας από τις εν λόγω Εκκλησίες, εφόσον απασχοληθεί κατά τη Μεγάλη Παρασκευή, εξαρτάται αποκλειστικά από την τυπική προϋπόθεση της ιδιότητάς του

ως μέλους μίας από τις Εκκλησίες αυτές. Συνεπώς, ο εν λόγω εργαζόμενος έχει δικαίωμα στην εν λόγω αποζημίωση ακόμη και στην περίπτωση που έχει απασχοληθεί κατά τη Μεγάλη Παρασκευή χωρίς να αισθανθεί υποχρέωση ή ανάγκη να ασκήσει τα θρησκευτικά καθήκοντά του κατά την ημέρα αυτή. Η κατάσταση του δεν διαφοροποιείται ως εκ τούτου από εκείνη των λοιπών εργαζομένων που απασχολούνται κατά τη Μεγάλη Παρασκευή χωρίς να λαμβάνουν την ως άνω αποζημίωση.

- 51 Κατά συνέπεια, η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθετική ρύθμιση έχει ως συνέπεια τη διαφορετική μεταχείριση συγκρίσιμων καταστάσεων ανάλογα με το θρήσκευμα. Επομένως, εισάγει άμεση διάκριση λόγω θρησκείας κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78.
- 52 Δεύτερον, πρέπει να εξεταστεί αν μια τέτοια άμεση διάκριση μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78 ή του άρθρου 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας.
- 53 Αφενός, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78, η οδηγία αυτή δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει ο εθνικός νόμος και τα οποία σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαία για την ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων.
- 54 Θεσπίζοντας τη διάταξη αυτή, ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να αποτρέψει και να επιλύσει τυχόν σύγκρουση στον τομέα της απασχολήσεως και της εργασίας, μεταξύ, αφενός, της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως και, αφετέρου, της ανάγκης διασφάλισης της δημόσιας τάξεως, ασφάλειας και υγείας, της αποτροπής των παραβάσεων, καθώς και της προστασίας των δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών που είναι απαραίτητα για τη λειτουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Ο εν λόγω νομοθέτης αποφάσισε ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78, οι αρχές που αυτή θέτει δεν εφαρμόζονται σε μέτρα που συνεπάγονται διαφορετική μεταχείριση βάσει ενός από τους λόγους που προβλέπει το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας, υπό τον όρο, όμως, ότι τα μέτρα αυτά είναι αναγκαία για την επίτευξη των προαναφερθέντων σκοπών (απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2011, Prigge κ.λπ., C-447/09, EU:C:2011:573, σκέψη 55).
- 55 Εξάλλου, δεδομένου ότι το εν λόγω άρθρο 2, παράγραφος 5, αποτελεί παρέκκλιση από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς. Το γράμμα της διατάξεως αυτής συνηγορεί επίσης υπέρ της συσταλτικής ερμηνείας (απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2011, Prigge κ.λπ., C-447/09, EU:C:2011:573, σκέψη 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 56 Εν προκειμένω, επισημαίνεται, κατά πρώτον, ότι τα επίμαχα στην κύρια δίκη μέτρα, ήτοι η αναγνώριση της Μεγάλης Παρασκευής ως αργίας για τους εργαζομένους που είναι μέλη μιας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG και η καταβολή στους εργαζομένους αυτούς της αποζημίωσης αργίας εφόσον απασχοληθούν κατά την ημέρα αναπαύσεως που αντιστοιχεί στην αργία αυτή, προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78.
- 57 Κατά δεύτερον, όπως εκθέτει το αιτούν δικαστήριο, με την αναγνώριση της αργίας της Μεγάλης Παρασκευής υπέρ των εργαζομένων που είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG επιδιώκεται να ληφθεί υπόψη η ιδιαίτερη σημασία που έχουν, για τα μέλη των Εκκλησιών αυτών, οι θρησκευτικές εκδηλώσεις που συνδέονται με την ημέρα αυτή.
- 58 Δεν αμφισβητείται ότι η θρησκευτική ελευθερία συγκαταλέγεται στα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες που αναγνωρίζει το δίκαιο της Ένωσης, ο δε όρος «θρησκεία» στο πλαίσιο αυτό έχει την έννοια ότι καλύπτει τόσο το *forum internum*, δηλαδή την ύπαρξη πεποιθήσεων, όσο και το *forum externum*, δηλαδή τη δημόσια εκδήλωση της θρησκευτικής πίστεως (πρβλ. αποφάσεις της 14 Μαρτίου 2017, G4S Secure Solutions, C-157/15, EU:C:2017:203, σκέψη 28, και της 14ης Μαρτίου

2017, Bougnaoui και ADDH, C-188/15, EU:C:2017:204, σκέψη 30). Κατά συνέπεια, ο σκοπός τον οποίο επιδιώκει ο Αυστριακός νομοθέτης περιλαμβάνεται όντως μεταξύ των σκοπών που απαριθμούνται στο άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78.

- 59 Κατά τρίτον, πρέπει να εξεταστεί αν τα μέτρα αυτά είναι αναγκαία για την προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας των συγκεκριμένων εργαζομένων.
- 60 Ως προς το ζήτημα αυτό, διαπιστώνεται ότι, όπως επιβεβαίωσε η Αυστριακή Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου, στο αυστριακό δίκαιο το ζήτημα της δυνατότητας των εργαζομένων που δεν ανήκουν σε μία από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG να εορτάσουν θρησκευτική εορτή η οποία δεν συμπίπτει με μία από τις αργίες που απαριθμούνται στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του ARG δεν αντιμετωπίζεται με τη χορήγηση επιπλέον ημέρας αργίας, αλλά κατά κύριο λόγο στο πλαίσιο της υποχρέωσης πρόνοιας που υπέχουν οι εργοδότες έναντι των εργαζομένων τους, βάσει της οποίας μπορεί να αναγνωριστεί, κατά περίπτωση, δικαίωμα απουσίας από την εργασία για το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την εκπλήρωση συγκεκριμένων θρησκευτικών καθηκόντων.
- 61 Κατά συνέπεια, εθνικά μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη δεν μπορούν να θεωρηθούν αναγκαία για την προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78.
- 62 Αφετέρου, πρέπει να εξεταστεί αν διατάξεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη μπορούν να δικαιολογηθούν δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78.
- 63 Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η πλήρης ισότητα στην επαγγελματική ζωή, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν ειδικά μέτρα με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων οφειλομένων σε έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.
- 64 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 έχει ως σαφή και περιορισμένο σκοπό να επιτρέπει τα μέτρα τα οποία, μολονότι κατά τα φαινόμενα εισάγουν διακρίσεις, αποσκοπούν στην πραγματικότητα στην εξάλειψη ή στη μείωση των ανισοτήτων που εκδηλώνονται ενδεχομένως στην πράξη εντός του κοινωνικού βίου (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2010, Roca Álvarez, C-104/09, EU:C:2010:561, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 65 Εξάλλου, όταν καθορίζεται η έκταση οποιασδήποτε εξαιρέσεως από ατομικό δικαίωμα, όπως η ίση μεταχείριση, πρέπει να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, η οποία απαιτεί οι εξαιρέσεις να μην υπερβαίνουν τα όρια του πρόσφορου και αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να συμβιβάζεται, στο μέτρο του δυνατού, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως με τις απαιτήσεις του επιδιωκόμενου σκοπού (πρβλ. απόφαση της 19ης Μαρτίου 2002, Lommers, C-476/99, EU:C:2002:183, σκέψη 39).
- 66 Εν προκειμένω, χωρίς να είναι αναγκαίο να διαπιστωθεί αν συνιστά μειονέκτημα στην κατ' άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 επαγγελματική ζωή των εργαζομένων που είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG το γεγονός ότι η Μεγάλη Παρασκευή, η οποία αποτελεί κατά τα φαινόμενα μία από τις σημαντικότερες ημέρες για το θρήσκευμα που αυτοί πρεσβεύουν, δεν συμπίπτει με μία από τις αργίες που απαριθμούνται στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του νόμου αυτού, επισημαίνεται ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθετική ρύθμιση περιλαμβάνει ειδικά μέτρα για την αντιστάθμιση τέτοιου «μειονεκτήματος» τα οποία συνάδουν προς την αρχή της αναλογικότητας και, στο μέτρο του δυνατού, την αρχή της ισότητας.
- 67 Πράγματι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 60 της παρούσας αποφάσεως, οι επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις παρέχουν στους εργαζομένους που είναι μέλη μίας από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG περίοδο αναπαύσεως 24 ωρών κατά τη Μεγάλη Παρασκευή, ενώ οι εργαζόμενοι που ανήκουν

σε άλλα θρησκευόμενα των οποίων οι σημαντικές εορτές δεν συμπίπτουν με μία από τις αργίες που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 2, του ARG δύνανται κατ' αρχήν να απουσιάσουν από την εργασία τους προς εκπλήρωση θρησκευτικών καθηκόντων που συνδέονται με τις εορτές αυτές μόνον εφόσον το επιτρέψει ο εργοδότης στο πλαίσιο της υποχρέωσης πρόνοιας.

- 68 Κατά συνέπεια, τα επίμαχα μέτρα στην κύρια δίκη υπερβαίνουν τα όρια του αναγκαίου για την αντιστάθμιση τέτοιου υποτιθέμενου μειονεκτήματος και εισάγουν διαφορετική μεταχείριση μεταξύ εργαζομένων που ευρίσκονται σε συγκρίσιμες καταστάσεις όσον αφορά τις θρησκευτικές υποχρεώσεις τους η οποία δεν διασφαλίζει, στο μέτρο του δυνατού, την τήρηση της αρχής της ισότητας.
- 69 Κατόπιν των ανωτέρω, στα τρία πρώτα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:
- το άρθρο 1 και το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 2000/78 έχουν την έννοια ότι εισάγει άμεση διάκριση λόγω θρησκείας εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία προβλέπει, αφενός, ότι η Μεγάλη Παρασκευή είναι αργία μόνο για τους εργαζομένους που είναι μέλη ορισμένων χριστιανικών εκκλησιών και, αφετέρου, ότι μόνον οι εργαζόμενοι αυτοί δικαιούνται αποζημίωση αργίας, εφόσον απασχοληθούν κατά την ημέρα αυτή, και
 - τα μέτρα που προβλέπει η ως άνω εθνική νομοθετική ρύθμιση δεν μπορούν να θεωρηθούν αναγκαία μέτρα για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της εν λόγω οδηγίας, ούτε ειδικά μέτρα με σκοπό την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων λόγω θρησκείας, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας.

Επί του τέταρτου ερωτήματος

- 70 Με το τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, ενόσω το συγκεκριμένο κράτος μέλος δεν τροποποιεί, προς αποκατάσταση της ίσης μεταχείρισης, τη νομοθεσία του βάσει της οποίας το δικαίωμα στην αργία της Μεγάλης Παρασκευής αναγνωρίζεται μόνο στους εργαζομένους που είναι μέλη ορισμένων χριστιανικών εκκλησιών, ο ιδιώτης εργοδότης που υπόκειται στη ρύθμιση αυτή υποχρεούται να αναγνωρίζει και στους λοιπούς εργαζομένους του το δικαίωμα στην αργία της Μεγάλης Παρασκευής και, κατά συνέπεια, να αναγνωρίζει στους εργαζομένους αυτούς το δικαίωμα σε αποζημίωση αργίας, εφόσον απασχοληθούν κατά την ημέρα αυτή.
- 71 Από την απάντηση που δόθηκε στα τρία πρώτα ερωτήματα προκύπτει ότι η οδηγία 2000/78 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε διαφορετική μεταχείριση λόγω θρησκείας, όπως αυτή που εισάγουν οι επίμαχες διατάξεις στην κύρια δίκη.
- 72 Πρέπει, εντούτοις, να επισημανθεί, πρώτον, ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, μια οδηγία δεν μπορεί αφ' εαυτής να γεννά υποχρεώσεις εις βάρος ιδιώτη και επομένως δεν χωρεί επίκλησή της έναντι αυτού. Πράγματι, η επέκταση στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών της δυνατότητας επικλήσεως οδηγίας που δεν έχει μεταφερθεί ή έχει μεταφερθεί πλημμελώς στην εσωτερική έννομη τάξη θα ισοδυναμούσε με αναγνώριση της εξουσίας της Ένωσης να επιβάλλει υποχρεώσεις με άμεσο αποτέλεσμα σε βάρος ιδιωτών, παρά το γεγονός ότι διαθέτει τέτοια αρμοδιότητα μόνο στις περιπτώσεις που της απονέμεται εξουσία εκδόσεως κανονισμών (απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2018, Bauer και Willmeroth, C-569/16 και C-570/16, EU:C:2018:871, σκέψη 76 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 73 Επομένως, δεν είναι δυνατή η επίκληση οδηγίας στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ ιδιωτών προκειμένου να αποκλειστεί η εφαρμογή αντίθετης προς την οδηγία αυτή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους (απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, σκέψη 44).

- 74 Παρά ταύτα, υπενθυμίζεται, δεύτερον, ότι εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια, λαμβάνοντας υπόψη όλους τους κανόνες του εθνικού δικαίου και κατ' εφαρμογή των μεθόδων ερμηνείας που το δίκαιο αυτό αναγνωρίζει, να κρίνουν αν και σε ποιο βαθμό εθνική διάταξη μπορεί να ερμηνευθεί σύμφωνα με την οδηγία 2000/78, χωρίς να προβούν σε *contra legem* ερμηνεία της εθνικής αυτής διατάξεως (αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 71, και της 11ης Σεπτεμβρίου 2018, IR, C-68/17, EU:C:2018:696, σκέψη 63).
- 75 Στην περίπτωση που, όπως φαίνεται να προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο δεν είναι σε θέση να προβεί σε τέτοια σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία, διευκρινίζεται, τρίτον, ότι η οδηγία 2000/78 δεν κατοχυρώνει αφ' εαυτής την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως στον τομέα της απασχολήσεως και της εργασίας, η οποία πηγάζει από διάφορες διεθνείς πράξεις και από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αλλά αποσκοπεί αποκλειστικώς στο να καθορίσει, στους ίδιους αυτούς τομείς, ένα γενικό πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων που οφείλονται σε διάφορους λόγους, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται η θρησκεία ή οι πεποιθήσεις, όπως προκύπτει από τον τίτλο και από το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας (αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 75, και της 11ης Σεπτεμβρίου 2018, IR, C-68/17, EU:C:2018:696, σκέψη 67).
- 76 Η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων έχει επιτακτικό χαρακτήρα ως γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης. Η απαγόρευση αυτή, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 21, παράγραφος 1, του Χάρτη, είναι αφ' εαυτής ικανή να απονείμει στους ιδιώτες δικαίωμα δυνάμενο να προβληθεί αυτό καθεαυτό στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ τους σε τομέα που διέπεται από το δίκαιο της Ένωσης (απόφαση της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 76).
- 77 Δεδομένου του επιτακτικού του αποτελέσματος, το άρθρο 21 του Χάρτη δεν διαφέρει, κατ' αρχήν, από τις διάφορες διατάξεις των ιδρυτικών Συνθηκών περί απαγορεύσεως των διακρίσεων που βασίζονται σε διάφορους λόγους, ακόμη και όταν τέτοιες διακρίσεις προκύπτουν από συμβάσεις που έχουν συναφθεί μεταξύ ιδιωτών (απόφαση της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 77).
- 78 Κατά συνέπεια, αν προκύπτει ότι είναι αδύνατη η ερμηνεία των εθνικών διατάξεων κατά τρόπο συνάδοντα προς την οδηγία 2000/78, το αιτούν δικαστήριο θα υποχρεούται εντούτοις να παράσχει την έννομη προστασία που απορρέει για τους εργαζομένους από το άρθρο 21 του Χάρτη και να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα του άρθρου αυτού.
- 79 Τέταρτον, επισημαίνεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οσάκις διαπιστώνεται διάκριση αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης και ενόσω δεν έχουν ληφθεί μέτρα προς αποκατάσταση της ίσης μεταχειρίσεως, η τήρηση της αρχής της ισότητας μπορεί να εξασφαλισθεί μόνο με τη χορήγηση, στα άτομα της ευρισκόμενης σε δυσμενέστερη θέση κατηγορίας, των πλεονεκτημάτων των οποίων απολαμβάνουν τα άτομα της ευνοούμενης κατηγορίας. Τα ευρισκόμενα σε δυσμενέστερη θέση άτομα πρέπει, συνεπώς, να περιέλθουν στη θέση στην οποία ευρίσκονται τα άτομα που απολαμβάνουν του συγκεκριμένου πλεονεκτήματος (απόφαση της 9ης Μαρτίου 2017, Milkova, C-406/15, EU:C:2017:198, σκέψη 66 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 80 Σε μια τέτοια περίπτωση, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να μην εφαρμόζει κάθε εθνική διάταξη συνεπαγόμενη διακρίσεις, χωρίς να ζητεί ή να αναμένει την προηγούμενη εξάλειψη της διατάξεως αυτής εκ μέρους του νομοθέτη, και να εφαρμόζει στα μέλη της ομάδας που τυγχάνει δυσμενούς μεταχειρίσεως το ίδιο καθεστώς που ισχύει για τα μέλη της άλλης κατηγορίας. Το εθνικό δικαστήριο υπέχει την υποχρέωση αυτή ανεξαρτήτως της υπάρξεως, στο εσωτερικό δίκαιο, διατάξεων που του απονέμουν την αρμοδιότητα να ενεργήσει κατ' αυτόν τον τρόπο (απόφαση της 9ης Μαρτίου 2017, Milkova, C-406/15, EU:C:2017:198, σκέψη 67 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 81 Εντούτοις, η λύση αυτή τυγχάνει εφαρμογής μόνον εφόσον υφίσταται έγκυρο σύστημα αναφοράς (απόφαση της 9ης Μαρτίου 2017, Milkova, C-406/15, EU:C:2017:198, σκέψη 68 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 82 Τέτοιο σύστημα υφίσταται στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεδομένου ότι το καθεστώς που ισχύει για τα μέλη των Εκκλησιών που κατονομάζει ο ARG παραμένει, ελλείψει ορθής εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, το μόνο έγκυρο σύστημα αναφοράς.
- 83 Ως εκ τούτου, ενόσω ο εθνικός νομοθέτης δεν λαμβάνει μέτρα προς αποκατάσταση της ίσης μεταχειρίσεως, εναπόκειται στους εργοδότες να επιφυλάσσουν στους εργαζομένους που δεν ανήκουν σε μία από τις Εκκλησίες αυτές την ίδια μεταχείριση με εκείνη που οι επίμαχες διατάξεις στην κύρια δίκη προβλέπουν υπέρ των εργαζομένων που είναι μέλη μίας από τις εν λόγω Εκκλησίες.
- 84 Επισημαίνεται συναφώς ότι από την κρίσιμη εθνική νομοθετική ρύθμιση προκύπτει ότι οι τελευταίοι εργαζόμενοι υποχρεούνται να ενημερώσουν τον εργοδότη τους ότι ανήκουν σε μία από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG, προκειμένου αυτός να έχει τη δυνατότητα να προετοιμαστεί για την απουσία τους τη Μεγάλη Παρασκευή.
- 85 Κατά συνέπεια, ενόσω δεν θεσπίζεται νομοθετική ρύθμιση για τη συμμόρφωση, ο εργοδότης οφείλει να αναγνωρίζει, δυνάμει του άρθρου 21 του Χάρτη, στους εργαζομένους που δεν ανήκουν σε μία από τις εν λόγω Εκκλησίες, το δικαίωμα στην αργία της Μεγάλης Παρασκευής, εφόσον οι εργαζόμενοι αυτοί ενημερώσουν τον εργοδότη τους, πριν από την ημέρα αυτή, ότι επιθυμούν να μην εργαστούν κατά την εν λόγω ημέρα.
- 86 Επιπλέον, ο εργαζόμενος που δεν ανήκει σε μία από τις Εκκλησίες που κατονομάζει ο ARG δικαιούται να λάβει από τον εργοδότη του την αποζημίωση που προβλέπει το άρθρο 9, παράγραφος 5, του ARG, στην περίπτωση που ο εργοδότης δεν δεχθεί το αίτημα απαλλαγής του από την υποχρέωση παροχής εργασίας κατά την ημέρα αυτή.
- 87 Πέμπτον, υπενθυμίζεται ότι οι επιβαλλόμενες στους εργοδότες υποχρεώσεις, οι οποίες εκτέθηκαν στις σκέψεις 85 και 86 της παρούσας αποφάσεως, ισχύουν μόνο για όσο χρόνο ο εθνικός νομοθέτης δεν θεσπίζει μέτρα προς αποκατάσταση της ίσης μεταχειρίσεως.
- 88 Πράγματι, μολονότι τα κράτη μέλη οφείλουν, κατά το άρθρο 16 της οδηγίας 2000/78, να καταργήσουν κάθε νομοθετική, κανονιστική ή διοικητική διάταξη που αντιβαίνει στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, το άρθρο αυτό δεν τους επιβάλλει εντούτοις την υποχρέωση να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα σε περίπτωση παραβιάσεως της απαγορεύσεως των διακρίσεων, αλλά τους αφήνει την ελευθερία να επιλέξουν, μεταξύ των διαφόρων λύσεων που προσφέρονται για την επίτευξη του σκοπού του, τη λύση που τους φαίνεται καταλληλότερη προς τούτο, αναλόγως των διαφόρων καταστάσεων που μπορούν να ανακύψουν (πρβλ. απόφαση της 14ης Μαρτίου 2018, Stollwitzer, C-482/16, EU:C:2018:180, σκέψεις 28 και 30).
- 89 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 21 του Χάρτη έχει την έννοια ότι, ενόσω το συγκεκριμένο κράτος μέλος δεν τροποποιεί, προς αποκατάσταση της ίσης μεταχειρίσεως, τη νομοθεσία του βάσει της οποίας το δικαίωμα στην αργία της Μεγάλης Παρασκευής αναγνωρίζεται μόνο στους εργαζομένους που είναι μέλη ορισμένων χριστιανικών εκκλησιών, ο ιδιώτης εργοδότης που υπόκειται στη ρύθμιση αυτή υποχρεούται να αναγνωρίζει και στους λοιπούς εργαζομένους του το δικαίωμα στην αργία της Μεγάλης Παρασκευής, εφόσον οι εργαζόμενοι αυτοί του έχουν προηγουμένως ζητήσει να απαλλαγούν από την υποχρέωση παροχής εργασίας κατά την ημέρα αυτή, και, κατά συνέπεια, να αναγνωρίζει στους εργαζομένους αυτούς το δικαίωμα σε αποζημίωση αργίας, αν ο εν λόγω εργοδότης δεν δεχθεί το αίτημά τους αυτό.

Επί των δικαστικών εξόδων

- ⁹⁰ Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 1 και το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, έχουν την έννοια ότι εισάγει άμεση διάκριση λόγω θρησκείας εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία προβλέπει, αφενός, ότι η Μεγάλη Παρασκευή είναι αργία μόνο για τους εργαζομένους που είναι μέλη ορισμένων χριστιανικών εκκλησιών και, αφετέρου, ότι μόνο οι εργαζόμενοι αυτοί δικαιούνται πρόσθετη αμοιβή για την παρασχεθείσα εργασία, εφόσον απασχοληθούν κατά την ημέρα αυτή.

Τα μέτρα που προβλέπει η ως άνω εθνική νομοθετική ρύθμιση δεν μπορούν να θεωρηθούν αναγκαία μέτρα για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της εν λόγω οδηγίας, ούτε ειδικά μέτρα με σκοπό την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων λόγω θρησκείας, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.

- 2) Το άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει την έννοια ότι, ενόσω το συγκεκριμένο κράτος μέλος δεν τροποποιεί, προς αποκατάσταση της ίσης μεταχείρισεως, τη νομοθεσία του βάσει της οποίας το δικαίωμα στην αργία της Μεγάλης Παρασκευής αναγνωρίζεται μόνο στους εργαζομένους που είναι μέλη ορισμένων χριστιανικών εκκλησιών, ο ιδιώτης εργοδότης που υπόκειται στη ρύθμιση αυτή υποχρεούται να αναγνωρίζει και στους λοιπούς εργαζομένους του το δικαίωμα στην αργία της Μεγάλης Παρασκευής, εφόσον οι εργαζόμενοι αυτοί του έχουν προηγουμένως ζητήσει να απαλλαγούν από την υποχρέωση παροχής εργασίας κατά την ημέρα αυτή, και, κατά συνέπεια, να αναγνωρίζει στους εργαζομένους αυτούς το δικαίωμα σε πρόσθετη αμοιβή για την παρασχεθείσα εργασία, αν ο εν λόγω εργοδότης δεν δεχθεί το αίτημά τους αυτό.

(υπογραφές)